

İRAN'IN GÜNEYDOĞUSUNDA BELUÇİSTAN BÖLGESİNDE, DÜNYANIN CANLI MÜZESİ, KALPOURGAN KÖYÜNÜN SERAMİKLERİ

*LIVING MUSEUM OF THE WORLD, CERAMICS OF
KALPIURGAN VILLAGE, BALOCHISTAN REGION, SOUTHEAST
IRAN*

DOI: 10.33404/anasay.1081280

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article¹

Leila AFSHARI* - Soraya AFSHARI**

Öz

İran'ın Sistan ve Beluçistan eyaletinin büyük bir bölümünde çömlekçilik zengin bir tarihe sahiptir. Bugün bu değerli ve yerli sanat, bu toprakların birkaç köyünde ve çanak çömlek merkezlerinde geleneksel bir şekilde uygulanmaktadır. Saravan ilçesine bağlı Kalpourgan köyü çanak çömleği İran'ın Beluçistan topraklarında eski ve değerli çanak çömlek sanatının mirasçısı olarak kabul edi-

1- Makale Geliş Tarihi: 01. 03. 2022 Makale Kabul Tarihi: 21. 05. 2022

* Dr. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye, (Barkamara Tepesi kazı başkanı, Kuzeybatı İran, Piranşehir ilçesi), E-mail: le.afshari@gmail.com. **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0002-7673-6132>.

** Dr. Iranian Center for Archaeological Research (ICAR), E-mail: soraya_afshari1362@yahoo.com. **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0002-0085-5119>.

lır. Geçmişten bugüne değin bu çanak çömlekler Sistan ve Beluçistan'ın güneyinde sadece bu yörenin Beluç kadın sanatçıları tarafından yapılmış olup ve bu bölgenin tarihinde uzun bir geçmişe sahiptir. Bu tür el sanatlarının hammaddeleleri bu köyün çevresinden elde edilmekte olup, yapım ve süsleme sürecinde hiçbir endüstriyel makine kullanılmamakta ve sadece bu köyün kadın sanatçıların elleriyle yapılmaktadır. Bu çalışmada, bu tür çanak çömlek yapımının bölge halkının ekonomisine etkisi ve bu sanatın yerel halk tarafından devam ettirilmesi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güneydoğu İran, Sistan ve Beluçistan, Saravan, Kalpourgan Köyü, Seramik, Etnoarkeoloji.

ABSTRACT

Pottery in Baluchistan, Iran, has a high background as a large part of Sistan and Baluchistan province. Today, this precious and native art is underway in a few villages and pottery centers. The potters of Kalporgan village of Saravan are considered as the heritage of the ancient and valuable art of pottery in the Baluchistan region of Iran. These potters have been created from the past by now exclusively to the Baluch artist women of Kalporgan village of Saravan in South of Sistan and Baluchistan, which is based on some evidence between four and seven thousand years old. The raw material of this kind of crafts is obtained from the nature of this village and it is not used by any industrial machines in the process of making and decorating and only by the hands of the artist women of this village will be built. In this article, we tried to examine the effects of making these handicrafts by analytical, descriptive methods and using library findings and interviews.

Keywords: Southeast Iran, Sistan and Baluchistan, Saravan, Kalpourgan Village, Ceramics, Ethnoarchaeology.

Giriş

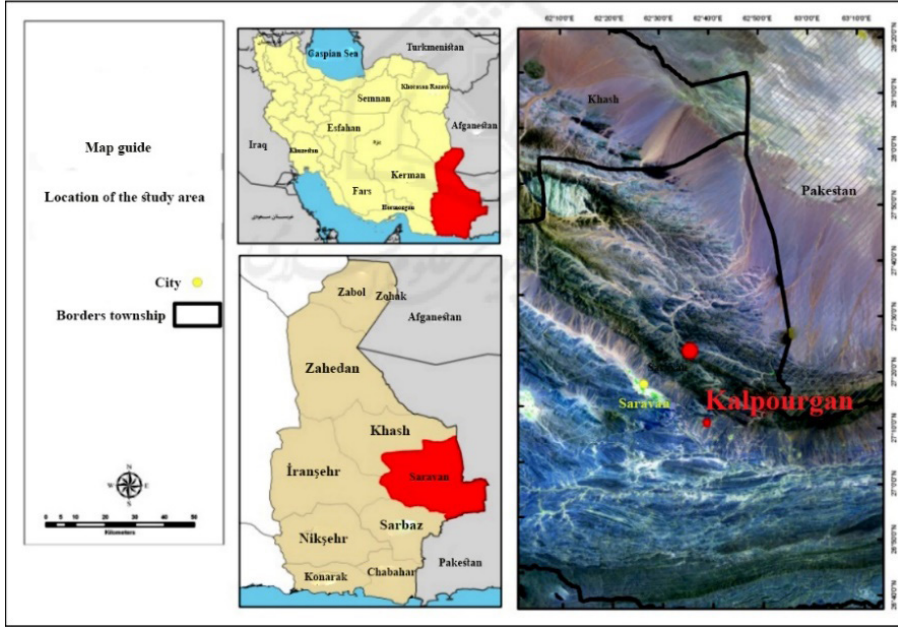
Kalpourgan bölgesi Saravan şehrine 25 km uzaklıkta olup, Saravan'dan Kuheke giden ana güzergâh üzerinde yer almaktadır. İran'ı Pakistan'a bağlayan bu yol, üzerindeki köylerin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır (Karami&Modiri, 2010, s. 74).

İran'ın güneydoğusunda yer alan ve aynı zamanda en büyük eyaletleri olan Sistan ve Beluçistan'ın coğrafi çeşitliliği ve geleneksel yaşamın devam etmesi,

bölgede eskiçağdan beri süregelen yaşam biçimi ve kültürünü bugün dahi bazı alanlarda izlememize olanak tanımaktadır. El sanatları üretiminin hala en büyük geçim kaynağı olması nedeniyle varlığını ve çeşitliliği ile geleneksel üretim teknolojisini hala kaybetmemiştir. Aile ekonomisinde ve yerel pazarlarda üretilen el sanatları kendine yer bulabilmiştir. Sistan ve Beluçistan'ın güneyinde, Saravan şehrine bağlı Kalpourgan köyü bölgede bu işlevin ve özellikle geleneksel çanak çömlek üretiminin hale devam ettiği yegâne merkezlerden biridir (Khorasani Parizi, Hasheminia & Alavinahouki, 2019, s. 3).

Kalpourgan köyünün çanak çömleği, İran'ın Beluçistan bölgesindeki eski ve özgün çanak çömlek sanatının mirasçısı olarak kabul edilir. Geçmişten günümüze bu çanak çömlekler bu yörede sadece kadınlar tarafından yapılmakta ve benzersiz form ve tasarımlarıyla Beluç halkının inançlarının yanı sıra , kadınların ince zevk ve estetik kaygılarının dışı vurumlarını da yansıtmaktadır. Her ne kadar da bu çanak çömlekler ilk bakışta basit gibi görünse de görsel olarak tutarlı bir yapıya sahiptirler. Özellikle geometrik, figüratif ve bitkisel kompozisyonlar üzerinde durulması gereken anlam ve kavramlara sahipler (Zakariai Kermani, Nazari ve Shafieisararoudi, 2016: 78). Dünyaca ünlü 7 bin yıllık Kalpourgan çanak çömleği İran'daki Beluç kadın sanatçılar vasıtasıyla binlerce yıldır nesilden nesile aktarılmıştır ve yüzyıllar boyunca güzelliği ve özgünlüğü azalmamıştır.

Sistan ve Beluçistan 'daki Kalpourgan Çömlek Müzesi, dünyanın tek canlı seramik müzesidir. Kalpourgan çanak çömlekleri farklı bir hikayesi vardır. "Kalporeh", Beluçistan bölgesinde özel tıbbi kullanımı olan bir bitkinin adıdır. Kalpourgan çömlekleri ile diğer benzer ürünler arasındaki en belirgin fark, hala devam ettirilen ve birkaç bin yıllık kalıplara dayalı üretim biçimidir. Çanak çömleklerin hammaddeleri, yakın çevreden, erkekler tarafından toplanır ve seramiklerin yapımı sadece kadınlar tarafından gerçekleştirilir. Kalpourgan çömlekçiliği, yedi bin yıllık geçmişiyle dünyada kalıcı bir miras olarak tescillenmiş el sanatlarından birisi olup, satış pazarı ve bu bölge halkının geçimindeki doğrudan rolü nedeniyle taze ve dokunulmadan kalmayı başarmıştır (Khorasani Parizi, Hasheminia & Alavinahouki, 2019, s. 3) (Harita 1).

Harita 1: Kalpourgán bölgesinin İran'daki konumu (Karami & Modiri, 2010, Şekl-e 1)

Kalpourgán Seramiğinin Araştırma Tarihçesi

Beluçistan 'ın Kalpourgán köyündeki çanak çömlek üretimi ile ilgili çok az araştırma yapılmıştır. Jay Gluck, "İran El Sanatlarına bir bakış" adlı eserinde Kalpourgán çanak çömleğinden bahsetmektedir (Gluck, 1977). Kasraeian da "Beluçistan" adlı kitabında kısaca Kalpourgán'ın çanak çömlek sanatı hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır (Kasraeian, 2002). Beyhaqi, "Beluç Sanatı ve Kültürü" başlıklı makalesinde Kalpourgán Çömlekçiliği ve Beluç iğne el sanatlarını tanımlamıştır (Beyhaqi, 1985). İman Zakaria Kermani, Mehrnoush Shafiee Sararoudi ve Amir Nazari İran'ın Beluçistan Bölgesindeki Çömlekçilik adlı kitaplarında Kalpourgán, Koohmitag ve Holenchegan bölgelerin seramik sanatı ile ilgili bilgi vermiş ve bu sanatın özellikleri hakkında karşılaştırmalı analizler yapmıştır (Zakaria Kermani, Shafiee Sararoudi & Nazari, 2014). Nazari, "Kalpourgán'da çağdaş çanak çömlekçiliğin göstergesini ve Hatam yöntemiyle uygulamalı seramik yapımı" başlıklı yüksek lisans tezinde Kalpourgán'da çanak çömlek yöntemini, kırsal çanak çömlek desenlerinin rolünü ve çözümlemesini araştırmıştır (Nazari, 2012). Shirani, "Kalpourgán Çanak çömlek kalıplarının antropolojik incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Kalpourgán

çömlek motiflerinin antropolojisini incelemekte ve genel olarak Beluçistan kültürünü ve özel olarak Kalpourgan köyünün kültürünü temel alarak motiflerin anlamını analiz etmeye çalışmıştır (Shirani, 2012). Azimpour, Kalpourgan çanak çömleği üzerine yaptığı araştırmasında, bu bölgenin çanak çömleği ile ilgili birçok görsel ve genel bilgi sunmuştur (Azimpour, 2003). Seyed Sajjadi Beluçistan Arkeolojisi ve Tarihi kitabında bu araştırma alanlarının arka planı olarak kabul edilebilecek Beluç halkının kültür ve inançlarına göndermeler yapmıştır (Sajjadi, 1995). Karbaschi, “Sistan ve Beluçistan vilayetinde el sanatlarının geliştirme olanaklarının incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde Kalpourgan’daki çömlekçiliği kısaca tanıtmıştır (Karbaschi, 1994).

Kalpourgan’da Çömlekçilik

Kalpourgan köyü sakinlerine göre Kalpourgan su kemerinin tarihi yedi bin yıl öncesine kadar uzanır. Bölge insanının geçmişten beri geçim kaynağının temel dinamiğinin çömlekçiliğe dayandığı anlaşılır. Köy ilk olarak bugünkü Kalpourgan’ın yakınında bir tepe üzerinde kurulmuştur. Ancak kuraklıktan sonra sakinleri bugün mevcut bölgeye taşınmış ve oraya yerleşmişlerdir. Dehvari kabilesi, bu bölgede bir süre kaldıktan sonra ve nispeten uzun bir aradan sonra, aynı gelenek ve yöntemle çömlekçilik faaliyetlerine devam etmişlerdir. Antik tepede hala yüzeyden izlenebilen çanak çömlek parçaları bunun kanıtıdır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 121) (Fig 1).

Fig 1: Kalpourgan tepesinde çanak çömlek parçaları (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 121)

Kalpourgán kadınları çömlekçiliği devam ettiren tek topluluktur ve bu sanatı nesilden nesile anneden kıza aktarmıştır (Khorasani Parizi, Hasheminia & Alavinahouki, 2019, s. 6). Kalpourgán'da çanak çömlek, Kalpourgán Çömlek Müzesi'nde, bir kooperatif şirketi şeklinde çalışan, Dehvari kabilesinin kadınları tarafından yapılır. Kalpourgán'da çanak çömleklere "Kapal", çömlekçilere ise "Kapal Kaşan" denilir (Zakariai Kermani, Nazari & Shafieisararoudi, 2016, s. 80-81). Kalpourgán sanatçıları İran'ın tarih öncesi çanak çömleklerini modern İran çanak çömlekleriyle ilişkilendirmişlerdir (Mehrpuoya, 1989, s. 181). Burada üretilen kaplar özellikle Sistan ve Beluçistan'ın farklı bölgelerinde yapılan kazılardan elde edilen, başta MÖ 3. binyıl çanak çömleği olmak üzere, tarih öncesi çanak çömlekleriyle önemli ölçüde benzerlik göstermektedir (Gluck, 1976, s. 45).

Kalpourgán köyündeki çömlekçiliğin başlangıcı için kesin bir tarih vermek mümkün olmasa da bu köyün kökeni ve oluşumuna kadar uzun bir geçmişı olduğu düşünülür. Bilindiđi gibi çanak çömlek üretimi özellikle yerleşik toplumlarda geleneksel üretim mekanizmasını ve el sanatlarını bize gösteren en önemli materyal kalıntılardandır. Doğa şartlarına karşı dayanıklılığı ve yaygın kullanımı eski toplumların yaşam ve üretim biçimi ve kronolojisi ile kültürel etkileşimlerini tespit etmemizde en önemli kanıtları sunarlar. Bugün bu çanak çömlekler üzerinde yapılan arkeometrik çalışmalar toplumların beslenme alışkanlarına varıncaya kadar birçok bilgiye ulaşabilmemizi sağlamıştır. Ayrıca kapların tipolojisi, üzerlerindeki bezeme teknikleri ve kompozisyonlarda eski çağ toplumlarına dair birçok veriyi bize taşır. Kullanılan hamurun niteliği ve pişirme teknikleri ve diğer yüzey işlemleri de aynı kapsamda bilgi veren başlıca yapısal özellikleridir.

Beluçistan'ın bir bölümünde, özel bir tarzında üretildiği anlaşılan çanak çömleğin niteliği burada yaşayan toplulukların refah seviyesini de yansıtır. Çömlekçiliğin, insanların başka bir bölgeden Kalpourgán'a göç ettiği bir dönemde gelişmiş olması mümkündür. Aslında bu alanın önemi çanak çömlek üretimi için nitelikli hammaddelere kolay erişim sağlamasından gelir. Buna yapım tekniklerinin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bir toplumsal veya mesleki bellek oluşmasını da eklersek nitelikli üretim için tüm şartların oluştuğunu görürüz. Böylelikle önümüzde binlerce yıldır varlığını devam ettiren ve bugün aktif olarak devam eden bir çanak çömlek üretim endüstrisi çıkmıştır (Zakariai Kermani, Nazari & Shafieisararoudi, 2016, s. 81).

Genel inanışa göre dünyadaki ilk çömlekçiler kadınlardır. Çanak çömlek üzerindeki ilk motifler estetik kaygısının, güzelleştirme arzusunun işaretleridir. Böyle bir eğilimin kadınsı bir yaklaşım olabileceği değerlendirilmiştir (Lahiji & Kar, 1999, s. 233). Çömlek yapmak, sabit bir yerde yaşamak ve uzun süre kalmayı gerektirir. Erkekler ava çıkmak , kadınlar ise çocuklara bakmak, yiyecek hazırlamak ve diğer işleri toplamak için sabit bir yerde kalmak zorundaydılar. Öte yandan çanak çömlek yapımı da zaman alan ve uzun bir süreci gerektiren bir işti. Kalpourgan köyü de bu konudan istisna olmayıp, kadınlar evde kalıp evin diğer işlerinin yanısıra çömlekçilik yapmaktadırlar. Kalpourgan kadın çömlekçiler hiçbir zaman çömlekçilik çarkını kullanmamışlardır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 122). Genel olarak önemli görünen konu, Beluçistan ‘ın bir bölümünde, özel bir yöntem ile ilkel toplumlarda görünen çömlekçiliğin yaygınlığıdır. Kalpourgan köyünde üretilen özel tip basit çanak çömlek, şekil ve renk açısından önemlidir. Ayrıca, geleneksel üretim yöntemlerinin pekiştirilmesi ve devamı, ilk bakışta ilkel görünen ancak güçlü bir görsel yapıya, estetik boyuta ve zengin kavramlara sahip basit geometrik desenlerin kullanılması, çömlekçiliğin önemli özelliklerinden biridir. Köyün kadın sanatçıları, kapların formlarında ve süsleme desenlerinde geçmişte de kullanılan basit formları ve soyut geometrik desenleri kullanmışlardır. Böylelikle köyün geçmiş çanak çömlek üretim biçimini ve süsleme tekniklerini vurgulamışlardır. Bu durum eski çömlekçilerin körü körüne taklit edilmesi ve yaratıcılığın olmaması anlamına gelmez. Aksine Kalpourgan çömlekçileri ve bu köyün kadınları arasında tasarım ve yapım yöntemlerinin seçimine dair derin bir inanç olduğuna işaret eder. Bununla birlikte tasarımlarında ilkeli kompozisyonlar oluşturarak yaratıcılıklarını da gösterirler. Geçmişte bazı kaplar üzerine kullanılan bazı motifler İslam’ın gelişi ve değişim sürecinin başlaması ile birlikte değişen sosyo-kültürel yapıya ve inançlara uyarlanmıştır. Çanak çömleklerde küresel, silindirik, dik ve yassı formlar en fazla görünen tiplerdir. Kullanım alanına bağlı olarak geometrik yapıları ve boyutları değişiklik gösterir. Kalpourgan çanak çömleklerinin ilk etapta gündelik yaşam için tasarlandıkları ve üretildikleri anlaşılır. Bu nedenle, yaygın form türleri şunları içerir: kaseler, kavanozlar, sürahiler, tabaklar ve benzeri mutfak eşyaları (Zakariai Kermani, Nazari & Shafieisararoudi, 2018, s. 5). Çanak çömlek yapımı için tüm aşamalar el yordamıyla yerine getirilmiştir. Elde biçimlendirilen kaplar fırınlanmışlardır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 122).

Çanak Çömleklerin Yapım Tarzı

Çanak çömlek yapılan köyün, kaliteli ve kolay ulaşılır kilin bol olduğu bir yerde olması, doğaldır. Kalpourgan köyü yakınlarında, gerekli kilin çıkarıldığı "moshkutak" adı verilen bir kil rezervuarı vardır. En yetkili Baluchi sözlüğü olan Seyed Ganj Sözlüğü'nde şöyle deniyor: moshk karıştırmak veya öğütme, Kutak ise ev ve bina demektir. Kutak ayrıca hasat, buğday veya diğer malzemelerin toplandığı yer manasına da gelmektedir. Moshkutak, çanak çömlek hammaddesinin toplandığı ve ezilmek üzere atölyeye taşındığı yerdir (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 123-124) (Fig 2).

Fig 2: Moshkutak Dağı (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 124)

Bu alanda iki tip kil mevcuttur: 1- ince kil, 2- kaba kil. Ham toprak, kırmızı, kestane rengi topraktır. Kil küçük kamyonlara yüklenir ve atölye alanına çanak çömleklerin yapımı için taşınır. Bonu veya kilden yapılmış bir tabak üzerinde kaplara form verilir. Bu araç bazen ayak parmaklarıyla döndürülebilir biçimde de üretilmiştir (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 124) (Fig 3).

Fig 3: bonu veya kilden yapılmış tabak (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 125)

Geleneksel üretimde Gel mush adında yaklaşık 15-20 cm uzunluğunda bir tahta parçası kaplara form verilir. Daha sonra Karok adlı bıçak kenarı şeklinde olan metal şerit ile kapların altını kesip, düzleştirilir. Sonraki aşamada ise Soinok veya Sohanok dedikleri bir düz taş ile kabın üzerine perdahlama/cilalama yapılır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 125) (Fig 4-5).

Fig 4: Soldaki Gel mush, Sağdaki Karok (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 125)

Fig 5: Soinok veya Sohanok Çanak çömlek cilalamak taşı (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 126).

Bezeme işlemlerinde ise “Teitok” adı verilen nemli bir taş tozu kullanılmıştır. Kalpourgan çömlekçileri Teitok’u Zabuli şehrinin yakınlarındaki Birk Dağı’ndan tedarik ederler (Zakariai Kermani, Nazari & Shafieisararoudi, 2016, s. 83).

Çanak çömlek üzerinde desenleri oluşturmak için küçük Gishter veya Karich ahşabı parçaları kullanılır. Ayrıca çanak çömlekleri süslemek için küçük daireler ve küçük kumaş parçalarından da yararlanırlar. Kapların dekorasyonu genellikle orta kısımdan başlar ve son olarak kapların üst kenarı ve alt kenarı boyanır. Kap genellikle “sarzih” adı verilen boya ile kaplanır. Bu aşamadan sonra çömlek artık fırında pişirilmeye hazırdır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 127, 135) (Fig 6).

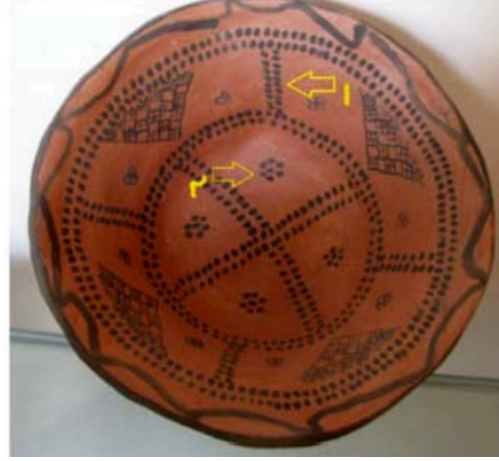

Fig 6: Çanak çömlek üzerindeki desenleri yapan aletler (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 127)

Kalpourgan Çanak Çömleklerinin Motifleri

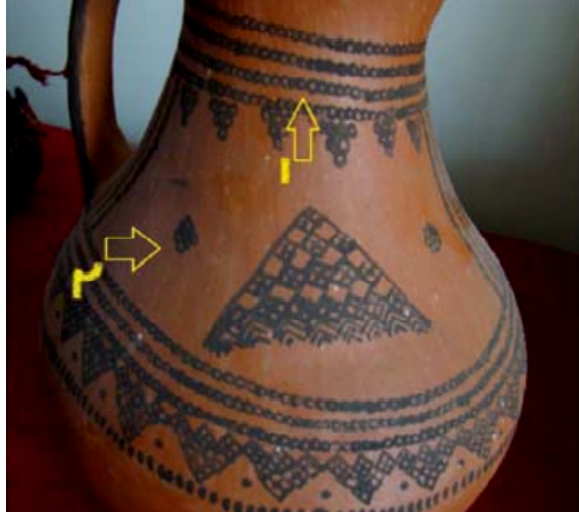
Kalpourgan çanak çömleğinde basit desenler özel motifleri temsil etmektedir. Bu motiflerin çoğu doğadan, bitkilerden, hayvanlardan ilham alınarak yapılan Kalpurgan çanak çömleklerinde soyut anlatımla geometrik formlar şeklinde kullanılır. Bazı tasarımlarda ise sanatçının inançlarının ve özlemlerinin merkezi olan yaratıcı zihninden kaynaklanmaktadır (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 34). Genel olarak Kalpourgan çanak çömleklerinin desenlerini oluşturan unsurlar nokta, çizgi, daire ve bunların tekrarından oluş-

maktadır (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 143). Bu motifler arasında yerel dilde Tekuk olarak adlandırılan ana motiflerin etrafında yatay veya dikey olarak bir sıra halinde yerleştirilen noktalara atıfta bulunabiliriz (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 34) (Fig 7).

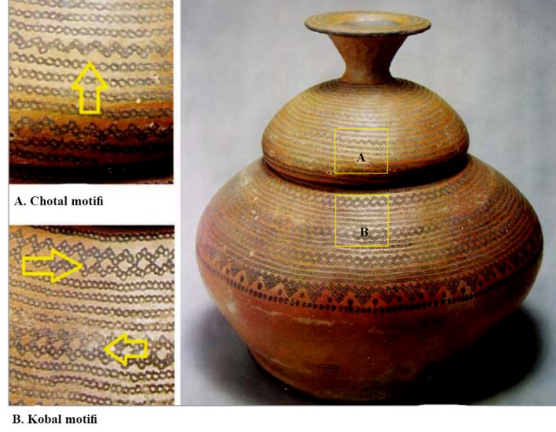
Fig 7: Tekuk- İçi dolu daireler Motifi (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 34).

Bununla birlikte, kapların dışına sıralı ve yatay olarak yerleştirilmiş içi boş daireler ile de bezeme yapılmıştır (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 34) (Fig 8).

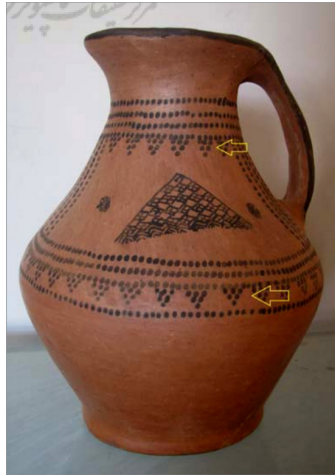
Fig 8: İçi boş daire motifleri- Gilou (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 34).

Yaygın kullanılan bir diğer motif ise Kobal olarak adlandırılır. Bu tasarımda eşkenar dörtgen oluşturan içi boş daireler arka arkaya, yan yana yerleştirilirler. Chotal motifi ise spiral bir çizgide yan yana yerleştirilmiş içi boş daireler birbirinin yanına yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 35) (Fig 9).

Fig 9: Chotal ve Kobal motifleri (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 35).

Sarouk motifi de bezemelerde kullanılan bir diğer süsleme tekniğidir. Bu bezeme küçük, dolu ve boş dairelerin dairesel kompozisyonda yerleştirilmesiyle oluşturulmaktadır (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 35) (Fig 10).

Fig 10: Kalpourgan seramiklerinde Sarouk motifi (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 36).

Dört eşit parçaya bölünmüş bir eşkenar dörtgen olan ve çanak çömlek üzerinde bir kümeye yerleştirilmiş yabancı bir palmiye ağacının meyvesi ile ilişkilendirilen Kounarouk motifinden de bahsedebiliriz (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 36) (Fig 11).

Fig 11: Kounarouk motifi Kalpourgan seramiklerinde (Nazari, Zakariai Kermani & Shafieisararoudi, 2015, s. 37).

Kalpourgan köyünün sakinlerinin ürettikleri çanak çömlekler üzerindeki dekoratif tasarımlar hakkındaki görüşleri, süsleme anlayışındaki temel dinamik ve motivasyonu anlamamız bakımından oldukça önemlidir. Doğadan ve iklimden türeyen inançların, dini inançların, gelenek ve göreneklerin dekorasyondaki üslubun oluşmasındaki temel etmenler oldukları anlaşılır. Kalpourgan köyünün kadın sanatçıları bu geleneksel sanat aracılığıyla düşüncelerinin içeriğini çömlek motifleri üzerinden bize yansıtırlar (Shirani&Izadi Jeyran, 2019, s. 145).

SONUÇ

Kalpourgan'daki çanak çömleği, Beluçistan bölgesindeki kadınların el sanatları ile eski geleneklerinin bir karışımıdır ve endüstriyel makine kullanmadan ve doğal malzemeler kullanarak el sanatları üretiminde başarılı performanslarının bir örneğidir. 7 bin yıllık bu çanak çömlek, Kalpourgan köyü sınır halkının ekonomisine bir nebze olsun katkı sağlamış, bu da bir yandan ürünün satılmasıyla, diğer yandan buraya gelen turist akını ile mümkün olmuştur. Sistan

ve Beluçistan 'da el sanatlarının, özellikle Kalpourgan'daki endüstriyel çanak çömlek endüstrisinin güçlendirilmesinin, ekonomik kalkınmaya ve bu ilin eski sanatlarının yaşatılmasına yol açacağı görülmektedir.

Kalpourgan'ın çanak çömlek desenleri geçmişten günümüze değin bu köyün kadınları tarafından icra edilen, geometrik şekiller ve soyut anlatım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle etnografik ve antropolojik çalışmalara dayanan sanat antropolojisi, bu bölgenin çanak çömlek desenlerinin incelenmesinde uygun bir yöntem olarak kullanılabilir. Sanat antropolojisi, sanat eserlerini ve onları şekillendiren kültür bağlamında bölge insanların kültürel-coğrafi özellikleriyle ilişkili olarak incelemektedir. Antropolojik sanat araştırmalarında, sanatsal nesne estetik, işlevsellik ve semantik olmak üzere üç ana bileşenden yola çıkılarak incelenir. Çalışmanın bu üç bileşeni tamamen birbiriyle bağlantılıdır ve birbirinden bağımsız olarak çalışılması mümkün değildir. Kalpourgan seramik motiflerinin çoğu geometrik şekillerden oluşur. Bununla birlikte formlara göre, motif ve kompozisyonlar stilize edilebilmiştir. Tasarımların çoğu, daireler, eşkenar dörtgenler, üçgenler ve düz olmayan çizgiler gibi geometrik öğelerden yapılır.

Tasarımların ilham kaynağı Kalpourgan köyünün ve Beluçistan topraklarının inançları, doğası ve doğa olaylarıdır. Ayrıca Beluç sanatçısının kadın cinsiyeti göz önüne alındığında, çoğu uygulamanın ve tekniğin oluşumunda kadın bilincinin etkisi göz ardı edilmemelidir. Zira çömlekler üzerindeki kimi desen ve kompozisyonların üreme ve bereket, şer güçleri kovma, nazar, birlik ve bütünlük, zorluklara karşı dayanıklılık gibi kavramları temsil ettiği düşünülmür. Tabiat güçlerine başvurmak, rızık aramak gibi anlamlar da çanak çömlek desenlerinde gizlidir. Beluçistan topraklarının doğal unsurları ve Beluç halkının inançları kullanılarak geleneksel ve yerli yöntem ve oymacılıkta ürün yapma yönteminin devam etmesi bu bölgenin çanak çömlekleri için bir kimlik işlevi oluşturmuştur. Ayrıca yöresel malzeme kullanımı ve özgün yapım yöntemlerine güvenilmesi bu yörede çanak çömlekçiliği ilin en özgün sanatlarından biri haline getirmiştir.

Etik Beyan

"İran'ın Güneydoğusunda Beluçistan Bölgesinde, Dünyanın Canlı Müzesi, Kalpourgan Köyünün Seramikleri" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde her-

hangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics - COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Azimpour, F. (2003). *Kalpourgan, Tarhe Pazhoheshi*. Tehran: Sazman Miras Farhangi Keshvar Moavenet Moarefi va Amouzesesh.

Beyhaqi, H.A. (1985). Nagsh va Negarhaye amshaneh Balouch. *Keyhan Farhangi*, Shomare 16, 31-32.

Gluck, J. (1976). *Seiri dar sanaye dasti Iran*, (Tarjome: Hamid Enayat). Tehran, Entesharat-e Bank-e Melli Iran.

Karbaschi, M. (1994). *Barresi Tosea Emkanat Sanaye Dasti dar Ostan Sistan va Balouchestan*, Payanname Karshenasi. Tehran: Daneshgah Honar.

Kasraeian, N. (2002). *Balouchestan*. Tehran, Nashre Agah.

Karami, M & M. Modiri (2010). Shenasaee manateg-e mostaed gardeshgari dar jahat-e dastyabi be tosea mantagei-Motale moredi kalpourgan”, *Nashriye Tahgigat karbordi olum-e jografyayi*, Shomare 17, Jeld 14, 65-87.

Khorasani Parizi, E., Hasheminia, M.M. & Alavinahouki, N.KH. (2019). “Tasire maeishati sofal kalporgan bar ravand tazegi sanaye dasti bastani mardom saravan Balouchistan”, *Dovomin kongre beynalmelali noavari va tahgig dar olum ensani va eslami*, 1-22.

Lahiji, Sh. & Kar, M. (1999). *Shenakht-e Hoviyat-e Zan Irani dar Gostare Pish az Tarikh va Tarikh*, Tehran, Nashre Roshangaran va Motaleat-e Zanan.

Merhpouya, J. (1989), “Sofal, Kashi, Seramik (Shenakhte Honarhaye Sonati Iran)”, *Faslname Honar*, Shomare 17, 166-195.

Nazari, A. (2012). *Neshaneshenasi Sofal-e moasere kalpourgan va sakhte seramikhaye karbordi be shiveye khatam*, Payanname karshenasi Arshad, Daneshgah Honar Esfahan (Yayınlanmamış).

Nazari, A., Zakariai Kermani, I. & M. Shafieisararoudi (2015). “Motale

Tatbigiye Nogoush-e Sofalinehaye Kalpourgan ba Nogoush-e Souzandouziye Balouch”, *Dofasnameye Elmi-Pazhoheshiye Motaleate Tatbigiye Honar*, Sale 4, Shomare 8, 31-47.

Nazari, A., Zakariai Kermani, I. & Shafieisararoudi, M. (2018). “Motale Tatbigi Sofalinehaye Marakez Roustaei Faal Kalpourgan, Kohmitag va Holanchakan dar Balouchestan Iran”, *Dofasname Elmi Tarvici Pazhohesh-e Honar*, Sale 7, Shomare 14, 1-17.

Seyed Sajadi, S.M. (1995). *Bastan shenasi va Tarikh Balouchestan*, Tehran: Sazman Miras Farhangi.

Shirani, M. (2012). *Barresi Ensan shenakhtiye Nogoush Sofal-e Kalpourgan*, Payanname Karshenasi Arshad. Daneshgah Honar Esfahan (Yayınlanmamış).

Shirani, M.& Izadi Jeyran, A. (2019). “Pazhoheshi bar Danesh-e Boumi Sofal Kalpourgan”. *Dofasnameye Danesh-e Bomi Iran*, Sale 6, Shomare 11, 115-150.

Zakaria Kermani, I., Shafiee Sararoudi, M. & Nazari, A. (2014). *Sofalgari dar Balouchestan Iran*. Nasher: Simaye danesh azar.

Zakariai Kermani, I. Nazari, A. & Shafieisararoudi, M. (2016). “Motale nogoushe sofalinehaye moaser roustaye alpourgane saravan ba roykard ensanshenasi honar”. *Fasname Elmi Pazhoheshi Ngare*, Shomare 36, 78-96.